

Rapporta/Rapport

Samiske tall forteller 14

Kommentert samisk statistikk 2021

Čujuhus: Hánholuohkká 45, NO-9520 Guovdageaidnu

Telefuvdna: +47 78 44 84 00

postmottak@samiskhs.no

www.samiskhs.no

Raporttat-čálaráidu ásahuvvui Sámi Instituhta rapporttaid almmuheami várás. Sámi Instituhtta laktotjuvvui Sámi allaskuvlii 2005:s. Sámi allaskuvla vuodđuduvvui 1989:s, ja dat lea oahpahus- ja dutkanásahus man ulbmil lea seailluhit ja ovddidit sámi giela, kultuvrra ja servodateallima buotsámi perspektiivvas.

///

Denne skriftserien ble etablert for å formidle Nordisk Samisk Institutts (NSI) forskningsresultater. NSI ble tilknyttet Sámi allaskuvla / Sámi University College i 2005. Sámi allaskuvla ble etablert 1989. Sámi allaskuvla er en institusjon for høyere utdanning og har som formal å styrke og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv sett I et allsamisk perspektiv.

///

Reports series was established in order to publish research findings of the Nordic Sámi Institute, which was affiliated with Sámi allaskuvla / Sámi University College in 2005. Sámi University College was established in 1989. It is an institution of high education and research. Sámi University College's purpose is to strengthen and develop the Sámi language, society and culture.

Raporta/Rapport 1/2021

Namma/Tittel>Title: *Sámi logut mualit 14. Čielggaduvvon sámi statistikhka 2021 / Samiske tall forteller 14. Kommentert samisk statistikk 2021*

Olggošgovva/Omslagsbilde/Cover: Sámi allaskuvla

Hábmen/Utforming/Layout: Sámi allaskuvla

Jorgaleaddji/Oversetter/Translator: Ellen Sara Eira Buljo

Korrekturlohkki/Korrekturleser/Proofreader: Aud Søyland

ISBN 978-82-7367-051-9 [PDF norsk utg.]

© Sámi allaskuvla 2021

Rapporta/Rapport 1/2021

Samiske tall forteller 14

Kommentert samisk statistikk 2021

Forord	9
---------------------	----------

Sammendrag og tilrådinger11

- <i>Den samiske lekkasjen i grunnskulen</i>	11
- <i>Sametingets bidrag til næringsutvikling i samiske områder – en analyse av endringer i politikk og virkemidler</i>	12
- <i>Sametingets valgmannstall – noen utviklingstrekk</i>	13

1. Mandat og grunnlag15

1.1 Analysegruppas mandat.....	15
1.2 Konsultasjonene mellom statlige myndigheter og Sametinget	16
1.3 Behov for et kunnskapsgrunnlag	16
1.4 Faglig analysegruppe for samisk statistikk.....	17

2. Den samiske lekkasjen i grunnskulen.....19

Samandrag.....	19
2.1 Innleiing	19
2.2 Bakgrunn.....	21
2.2.1 <i>Samiske læreplanar og samiske språk i den norske grunnskulen</i>	21
2.2.2 <i>Elevtalsutvikling i grunnskulen 2009–2020</i>	22
2.2.3 <i>Kort om elevtalsutvikling i vidaregående opplæring 2013–2020</i>	24
2.3 Kullvis elevtalsutvikling.....	26
2.3.1 <i>Metode og utval</i>	26
2.3.2 <i>Nordsamisk</i>	27
2.3.3 <i>Lulesamisk og sør-samisk</i>	29
2.3.4 <i>Finnmark versus Troms</i>	31
2.4 Tolking, forklaring og vidare kunnskapsbehov.....	33
2.4.1 <i>Kort oppsummering</i>	33
2.4.2 <i>Nynorsklekkasje og samisklekkasje</i>	33
2.4.3 <i>Årsaker til den samiske lekkasjen</i>	35
2.4.4 <i>Språkbevaring versus språkvitalisering</i>	36
2.5 Konklusjon.....	37
2.6 Tilrådingar	39
Referansar og datakjelder	39

3. Sametingets bidrag til næringsutvikling i samiske områder – en analyse av endringer i politikk og virkemidler.....	41
Sammendrag.....	41
3.1 Innledning	41
3.2 De lange linjene i Sametingets tilskuddsforvaltning.....	42
3.3 Metode og data	44
3.4 Rammer for Sametingets bevilgninger på næringsområdet	44
3.5 Den geografiske fordelingen av totale søkerbaserte tilskudd	45
3.6 Tildelinger innenfor de ulike næringsområdene	48
3.6.1 Primærnæringene.....	48
3.6.2 Samisk reiseliv	50
3.6.3 Variert næringsliv	50
3.6.4 Samiske kreative nærlinger	52
3.6.5 Duodji	52
3.6.6 Øvrig ramme/fellestiltak.....	52
3.7 Ny sametingsmelding om næringsutvikling.....	55
3.7.1 Politiske skillelinjer i Sametingets næringspolitikk	56
3.7.2 Verktøy for motkonjunktur eller selvstendig næringspolitisk agenda?	56
3.7.3 Nye retninger i Sametingets næringsmelding	57
3.7.4 Møter Sametinget næringspolitiske utfordringer?.....	60
3.8 Oppsummering.....	61
3.9 Tilråding	62
Referanser.....	62
4. Sametingets valgmanntall – noen utviklingstrekk.....	65
Sammendrag.....	65
4.1 Innledning	66
4.1.1 Bakgrunnen for Sametingets valgmanntall – historikk	66
4.1.2 Registrering i valgmanntallet – kriterier.....	66
4.1.3 Ulike inndelinger i valgkretser – valgordningen over tid	68
4.2 Utfordringer med kilder	69
4.3 Valgmanntallets utvikling nasjonalt	70
4.4 Valgmanntallets utvikling på krets- og kommunenivå.....	72
4.4.1 Valgkretsnivå	72
4.4.2 Kommunenivå.....	73

4.5 Hva kan valgmannantallet brukes til?	78
4.6 Konklusjon.....	79
4.7 Tilrådinger	80
Litteraturliste.....	80
5. Samiske tall – faste tabeller	83
5.1 Innledning	83
5.2 Noen kommentarer til tabellene	84
5.3 Tabeller og figurer.....	86

Forord

Siden 2008 har det hvert høst blitt publisert en ny utgave i rapportserien *Samiske tall forteller*. Årets rapport er nummer 14 i serien og består av fem artikler.

Øystein A. Vangsnes viser i sin artikkel hvordan det skjer et omfattende tap av elever fra påbegynt samiskundervisning i grunnskolen – omtalt som «den samiske lekkasjen». Artikkelen er et nybrotsarbeid ved at den i stedet for å se på årlige endringer i *totalt* elevantall analyserer den gjennomsnittlige *kullvise* utviklinga av antall samiskelever i et større tallmateriale, brutt ned på de ulike modellene for samiskopplæring (samisk 1, 2 og 3) og de tre samiske språkene (nordsamisk, lulesamisk, sør-samisk).

Vigdis Nygård og Bård Kårtveit tar for seg Sametingets støtte til næringsutvikling. Slike midler brukes til å støtte opp om primærnæringer og variert næringsliv i samiske områder, samt støtte kreative næringer, duodji og samisk reiseliv i landet for øvrig. I tillegg til å presentere tall for fordelingen av tilskudd over tid gjennomgår forfatterne vedtatte endringer i Sametingets tilskudsforvaltning og politikkutvikling på næringsområdet, samt mulige konsekvenser i så måte.

Kevin Johansen skriver om Sametingets valgmannntall og dets utvikling over tid, basert på tall til og med 2019. Mens manntallet som helhet har økt relativt jevnt siden 1989, har det vært regionale og kommunevise variasjoner. Forfatteren tar også opp bruk av valgmannntallet som kilde: Selv om dets egentlige funksjon er å være register over stemmeberettigede ved sametingsvalg, kan endringstall derfra belyse eksempelvis regionale utviklingstrender.

Anders Sønstebø har også i år bidratt med Statistisk sentralbyrås årlige «overvåkingsartikkelen» som sammenstiller og kommenterer løpende statistikk for et utvalg samfunnsområder. Mest plass vies til befolkningsutviklingen i det såkalte STN-området. Andre tema er utdanning, bruk av samisk språk i skole og barnehage, inntekt og sysselsetting.

Både årets artikler og artiklene fra tidligere utgaver av *Samiske tall forteller* er tilgjengelige på norsk og samisk via www.samisketallforteller.no.

Ellen Sara Eira Buljo har oversatt alle artiklene fra norsk til nordsamisk. Språkvask og korrektur av de norske tekstene er igjen utført av Aud Søyland.

Guovdageaidnu – Kautokeino, august 2021

Torunn Pettersen
prosjektleder i sekretariatet for Faglig analysegruppe for samisk statistikk

Sammendrag og tilrådingar

- Den samiske lekkasjen i grunnskulen

Denne artikkelen ser på den gjennomsnittlege kullvise utviklinga av samiskelevar i grunnskulen trinn 1–10 i perioden 2003–2011. Undersøkinga viser at det er eit omfattande tap av elevar frå samiskundervisninga. Om lag 20 prosent av førstespråkselevane som startar på første trinn, sluttar med samisk 1-opplæring i løpet av grunnskulen, over 30 prosent av andrespråkselevane sluttar med samisk 2, og over 60 prosent av elevane som byrjar på samisk 3, sluttar med samiskopplæringa. Undersøkinga legg mest vekt på tala for nordsamisk, som er store nok til at ein kan sjå tydelege mønster, men også tal for lulesamisk og sør-samisk vert presenterte og diskuterte. Fråfallet frå samiskundervisning blir omtalt som «den samiske lekkasjen» etter mønster av korleis det utstrekte bytet av hovudmål frå nynorsk til bokmål i den norske skulen har blitt omtalt som «den nynorske lekkasjen». I eit vidare perspektiv er det heilt klart at fråfallet frå samiskundervisninga er uheldig med tanke på framtida for samisk språk og skulens rolle for samisk språkvitalisering. Det er såleis ønskjeleg med undersøkingar som kan avdekka årsakene til den samiske lekkasjen, slik at ein i neste omgang kan treffa tiltak for å minska han.

Tilrådingar

- Når samiske elevtal vert presenterte, bør ein òg følgja med på den kullvise utviklinga.
- Det er eit netto fråfall av samiskelevar gjennom grunnskuleløpet for alle læreplanar. I seinare tid er fråfallet på om lag 20 prosent for samisk 1, over 30 prosent for samisk 2 og over 60 prosent for samisk 3. Det er all grunn til å undersøka nærmare kva årsakene til denne samiske lekkasjen i utdanninga er, og kva ein kan gjera for å minska han.
- Den samiske lekkasjen i utdanninga bør løftast og bli ein del av det offentlege ordskiftet både lokalt, regionalt og nasjonalt.
- Den samiske lekkasjen i utdanninga aktualiserer skiljet mellom samiske språkbevarings- og språkvitaliseringsskommunar og erkjenninga av at det trengst differensierte tiltak i desse kategoriene.
- I eit vidare perspektiv aktualiserer også den samiske lekkasjen i utdanninga ein diskusjon om dei eksisterande læreplanane for samiskopplæring er dei beste for at skuleverket skal vera eit effektivt verktøy i arbeidet for å vitalisera samisk språk i Noreg, eller om det finst betre alternativ.

- Sametingets bidrag til næringsutvikling i samiske områder – en analyse av endringer i politikk og virkemidler

Sametinget bevilger hvert år rundt 35 millioner til næringsutvikling i samiske områder. Disse midlene brukes til å støtte opp om primærnæringer og variert næringsliv i samiske områder; samt kreative næringer, duodji og samisk reiseliv i landet førvrig. Formålet med støtteordningen er å utvikle næringslivet og styrke bosetningen i samiske områder. Disse midlene strekker ikke lenger til, ettersom virkeområdet for ordningen har blitt utvidet flere ganger, uten at de økonomiske rammene har økt. Sametinget vedtok derfor en revidering av tilskuddsordningen i 2019. Virkeområdet for Sametingets tilskuddsordninger (STN) skal avvikles og erstattes med et nytt virkeområde basert på forpliktende samarbeidsavtaler mellom Sametinget og utvalgte kommuner. Formålet med denne revideringen er å innskrenke antall kommuner med sikrere som har adgang til Sametingets næringsstøtte, men også å styrke Sametingets samarbeid med de aktuelle kommunene, fortsette satsingen på fellestiltak og gjennom det bedre vilkårene for samisk næringsutvikling. Denne artikkelen ser på endringer i Sametingets tilskuddsforvaltning og politikkutvikling på næringsområdet og hvilke konsekvenser den siste revideringen kan få når det gjelder hvem som kan motta støtte. Til slutt drøfter vi hvorvidt disse endringene vil svare på de utfordringene næringslivet i samiske samfunn står overfor.

Tilråding

Sametingets virkemidler til næringsformål skal støtte opp om Sametingets næringspolitikk. Endringer i virkemiddelapparatet er alltid utfordrende, særlig når implementeringstakten og utfallet er usikkert. Da er Sametinget avhengig av tillit hos næringsaktører og hos samarbeidsparter og må legge en strategi for å nå ut med budskapet. En slik strategi bør inkludere følgende:

- God informasjon ut til næringsaktører om endringer i regelverket
- Åpen invitasjon til de aktuelle kommunene, oppsökende virksomhet
- Stå sammen med viktige samarbeidsparter for å nå ut med budskapet i de rette fora og arenaer
- Sikre at samarbeidsparter og særlig førstelinjetjenesten i kommunene kjenner til endringene og hvilke konsekvenser de har for søkerne
- Vise til gode eksempler på hvordan midlene kan bidra til en ønsket utvikling

- Sametingets valgmanntall – noen utviklingstrekk

Denne artikkelen handler om Sametingets valgmanntall og utviklingen av det over tid. Valgmanntallet har naturlig nok stor interesse for alle som på et eller annet vis forholder seg til samisk politikk eller forvaltning.

Dette medfører at det er et ønske fra mange å få tilgang til innholdet i valgmanntallet. Slik kan man få bedre analyser, se på regionale utviklingstrekk, samiske flyttestrømmer osv. Imidlertid har valgmanntallet hatt ett formål, nemlig at det skulle være et register over dem som kan stemme ved sametingsvalget. Ei endring av dette formålet kan ikke gjøres uten videre, uansett om det har en åpenbar samfunnsnytte.

Sametingets valgmanntall har økt relativt jevnt siden oppstarten i 1989; i prosent er økningen fram til 2019 på hele 229 prosent. Dette er en formidabel økning og gir Sametinget stadig større legitimitet. Tromsø er den kommunen med flest innmeldte i valgmanntallet, mens Ávjovárrí er den største valgkretsen. Det er interessant å se den regionale utviklingen der en stadig større andel av valgmanntallets medlemmer bor i byer. Dette kan medføre krav om en annen politikk, eller et annet fokus på strategiske satsinger fra velgerne.

Det er fortsatt potensial for å øke valgmanntallet ytterligere, og derfor er det naturlig å fortsatt ha kampanjer med jevne mellomrom, kanskje spesielt rettet mot ungdom og førstegangsvelgere.

Kriteriene for å kunne bli innlemmet i Sametingets valgmanntall har vært og vil alltid fortsette å bli diskutert. Man er nødt til å ha noen kriterier for å melde seg inn, og uansett hvordan disse kriteriene settes, vil det oppfattes feil av noen. På et tidspunkt kan man komme i en situasjon der valgmanntallet flater ut, og der de fleste innmeldingene vil være fra førstegangsvelgere, samtidig som man har en naturlig avgang. Det er imidlertid langt dit enda.

Tilrådinger

- Til tross for at samfunnet har behov for å få tilgang til Sametingets valgmanntall, bør Sametinget være restriktiv når det gjelder hvem som gis tilgang, og til hvilke formål.
- Sametinget og departementet bør fortsatt initiere kampanjer for å få flere til å melde seg inn i Sametingets valgmanntall, kanskje spesielt rettet mot unge velgere.
- I politikkutvikling og samfunnsanalyser er det naturlig å se på lokale utviklingstrekk i valgmanntallet, men det bør ikke føre til at man nedprioriterer tiltak i områder der det bor færre samer, eller i områder som prosentvis får en lavere andel av valgmanntallets medlemmer.
- Valgordningen bør jevnlig vurderes med et kritisk blikk for å se om endringer kan føre til at flere melder seg inn i valgmanntallet

